

Анотації

У статті Шинкаряка Юрія Миколайовича «Метакосмологія Августина. Осучаснене тлумачення 'Сповіді'» показано, що Августин дав нетривіальні відповіді на три кардинальні питання: (1) де Бог створив Світ?; (2) коли Бог створив Світ?; (3) як Бог створив Світ? Ці відповіді можуть бути витлумачені з позицій психології й кібернетики і розглядатися як метакосмологія у порівнянні з сучасною космологією.

Ключові слова: Бог, Світ, простір, час, програма, модель, космологія.

В статтє Шинкаряка Юрія Николаевича «Метакосмология Августина. Осовремененное толкование 'Исповеди'» показано, что Августин дал нетривиальные ответы на три кардинальных вопроса: (1) где Бог создал Мир?; (2) когда Бог создал Мир?; (3) как Бог создал Мир? Эти ответы могут быть истолкованы с позиций психологии и кибернетики и рассматриваться как метакосмология в сравнении с современной космологией.

Ключевые слова: Бог, Мир, пространство, время, программа, модель, космология.

In the article of Shinkariuk, Yuri Nikolayevich "Metacosmology of Augustine. Modernized interpretation of 'The Confessions'" it is shown, that Augustine had given nontrivial answers on three cardinal questions: (1) where the God created the World?; (2) when the God created the World?; (3) how the God created the World? These answers can be interpreted from the positions of psychology and cybernetics and can be regarded as metacosmology in comparison with modern cosmology.

Key words: the God, the World, space, time, programme, model, cosmology.

О. Мартиненко* (м. Чернівці)

«ІДЕОЛОГІЯ МАЙБУТНЬОГО» В РЕЛІГІЙНИХ ПОГЛЯДАХ Ф. НІЦШЕ

Постановка проблеми в загальному вигляді. Поняття «ідеологія» має свою палітру значень, яка змінюється відповідно до того контексту, в якому його потрібно використати. Вперше це поняття застосував А. Дестют де Трасі [Хорина Г.П. Идеология как элемент системы культуры. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourism.mosgu.ru/o_fakultete/kafedra/cultural/Nauka/Horina.htm#_ftnref2. – Назва з екрану], який намагався (правда, безуспішно) сформулювати науку про формування ідей. У філософії марксистського спрямування воно означає вираження ідей того чи іншого суспільного класу і є одним із регулятивів виробничих відносин у соціумі. В інших філософських школах – це слово набуває додаткових, а подекуди й

* Мартиненко Олександр – кандидат філософських наук, старший викладач Буковинського державного фінансово-економічного університету (м. Чернівці).

відмінних смислових відтінків і особливостей. Саме ними були вироблені поняття національної, корпоративної, імперської та інших ідеологій.

У сучасній Європі панують дві світоглядні парадигми – когнітивна (Наука) та релігійна (Церква). На сьогоднішній день домінуючою вважається когнітивна, але якщо говорити про майбутнє, то ми не можемо напевне сказати, що такий стан справ залишиться непорушним. Ідеологія не наука, але як правило вона включає в себе елементи наукового знання. У нашому випадку питання стоїть навпаки – ідеологія майбутнього є описом ймовірної релігійної доктрини (релігійної ідеології), яка ще ще не є релігією (курсив мій. – О.М.). Тому, власне, автором і був обраний термін «ідеологія», щоб підкреслити умовність об'єкта дослідження.

Вивчення ідеології майбутнього актуальне з погляду прогностичного потенціалу філософії, адже в такий спосіб можна передбачити можливі плюси і мінуси, які нам може принести прогрес науки і розвиток релігії.

З нашої точки зору, найбільшу участь на сучасному етапі розвитку європейської цивілізації у створенні прототипу «ідеології майбутнього» брали філософи постмодерністського напрямку – Жиль Дельоз, Фелікс Гваттари, Жак Дерріда, Жорж Батай та інші. Кожний з них володіє своєю оригінальною системою поглядів, яку варто розглядати окремо. Що їх єднає, то це опора на таких предтеч постмодернізму як Карл Ясперс, Мартін Гайдеггер, Моріс Мерло-Понті і, звісно, Фрідріх Ніцше. Останній взагалі є своєрідною «іконою» постмодернізму, людиною, яка справила надзвичайний вплив на розвиток європейської культури у ХХ столітті. Саме тому в цьому дослідженні ми вирішили обрати об'єктом аналізу саме його погляди щодо релігії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика, пов'язана з іменем Ф. Ніцше, надзвичайно популярна в гуманітарних колах науковців і представлена вельми багато. Ми назвемо імена декількох вчених, які працюють в цьому напрямі: В. Бакусев [Бакусев В.М. «Вечное возвращение» и античность // Вопросы философии. – М., 2007. – № 12. – С. 135-157], М. Красильникова [Красильникова М. Кризис ницшеанства в трилогии Д.С. Мережковского «Христос и Антихрист» // Глобальный кризис: метакультурные исследования. – Шуя, 2006. – Т. 2. – С. 76-82], А. Саліков [Саліков А.Н. Эволюция философии Ницше сквозь призму его восприятия учения Канта // Аргументация и интерпретации. – Калининград, 2006. – С. 150-165], А. Фатенков [Фатенков А.Н. Единожды – все равно что никогда? (Вслушиваясь в кундеровскую аранжировку темы вечного возвращения...) // Вестник Нижегород. ун-та. Сер.: Соц. Науки. – Н. Новгород, 2006. – Вып. 1. – С. 568-573], С. Хоружий [Хоружий С. Проблема человека у Ницше и антропологическая ситуация современности // Точки = Puncta – М., 2002. – № 3-4. – С. 104-128] та ін. З числа вчених, які цікавляться проблематикою «ідеології майбутнього», можна назвати С. Рязанову [Рязанова С.В. Новые религии и политические модели: выбор идеального будущего // Вестн. Перм. ун-та. Сер.: Политология. История. – Пермь, 2009. – Вып. 4. – С. 34-39] та А.

Субетто [Субетто А.И. Ноосферизм как идеология и форма спасения человечества от возможной экономической гибели в XXI веке // Регион: политика, экономика, социология.– СПб., 2011. – № 1.–С. 31-46].

Мета дослідження - знайти елементи «ідеології майбутнього» у філософських поглядах Ф. Ніцше на релігію.

Завданнями дослідження є: а) здійснення ретроспекції філософії Ф. Ніцше; б) вивчення її на предмет наявності елементів «ідеології майбутнього».

Основний зміст статті. Коли заходить мова про Ф. Ніцше, то звинувачення його в атеїзмі і аморалізмі звучать досить часто. Його непримирима позиція стосовно Християнства настільки дискусійна, що ми вирішили висловитися щодо критики, яка звучить в його бік.

Базельському філософу час від часу дають певні епітети, яких він не заслуговує. Зокрема його ще називали фашистом та антисемітом – філософ не був ні тим ні іншим. Це знає кожен, хто знайомий з його творами, тим паче тими, які не пройшли редакцію Елізабет Ніцше, рідної сестри філософа, яку якраз таки можна було би з стовідсотковою вірогідністю зачислити до стану націонал-соціалістів, антисемітів та шанувальників Адольфа Гітлера. Певно саме завдяки її зусиллям (у 1934 році вона домоглася того, що Гітлер тричі відвідав створений нею музей-архів Ф. Ніцше, сфотографувався поруч із бюстом Ф. Ніцше і оголосив музей-архів центром націонал-соціалістичної ідеології) і склалася думка про Ф. Ніцше як фашиста, хоча повторимо: останній мав нульове відношення до політичної діяльності нацистської партії. Окрім звинувачень Ф. Ніцше у фашизмі можна також наштовхнутися на твердження про те, що він амораліст, нігіліст та атеїст, що лише частково відповідає істині. Знову ж таки, аби бути категоричним потрібно бути добре ознайомленим з його творами. Комусь достатньо було прочитати назву його твору «Антихрист. Прокляття християнству», щоб сказати те, що Ф. Ніцше атеїст. Взагалі, що стосується моєї особистої думки, то в мене, після вивчення вищевказаного твору, склалося враження про те, що Ф. Ніцше був надзвичайно релігійною людиною і зовсім ніяким не атеїстом, на користь чого пізніше буде приведена відповідна аргументація.

Що стосується нігілізму Ф. Ніцше, то він має не абсолютне, а перехідне значення. Філософ пропонує скористатися моментом (за його думкою світ європейської цивілізації погруз в нігілізмі «декадансу») і застосувати нігілізм для того, щоб нівелювати те, на чому виріс сам «декаданс» – християнські цінності. Звідси і звинувачення в його «аморальності», але філософ зазіхнув виключно на християнську мораль і тільки. Справді, невже доречно зводити все до моралі якоїсь однієї, хоча і вельми авторитетної релігії, чи взагалі до «Релігії»? Невже важко уявити, що мораль може формуватися поза цим інститутом? Наприклад так зробив І. Кант створивши безпрецедентно оригінальну систему моралі поза релігійними інститутами. Але мораль

І. Канта теж не задовольнила Ф. Ніцше в тому плані, що вона йде зовні, а не із *середини* (курсив мій. – *О.М.*) людини.

Мораль філософа черпає свою силу з інших джерел з «недовіри християнському Богу», його «смерті»: «Найбільша із сучасних подій – «Смерть Бога» і те, що віра в християнського Бога стала чимось таким, що не заслуговує довіри – починає кидати на Європу свої перші тіні...» [Ницше Ф. Веселая наука. Соч. в 2-х т. – Т1. – СПб., 1998. – С. 765]. Словосполучення «Смерть Бога» (інакше «Бог помер») свого часу «висадила у повітря» інтелектуальну європейську спільноту, такого святотатства собі не дозволяв ніхто, навіть атеїсти. Але якраз щодо останніх усе зрозуміло – для них Бог взагалі фікція, те чого ніколи не існувало і існувати не могло. Для Ф. Ніцше все інакше – Бог помер, отже він існував. Інша справа чому він помер, філософ дає відповідь на це питання у характерній для нього емоційній манері: «Бог помер! Бог не воскресне! Ми його вбили! Як втішитись нам, убивцям із убивць! Найсвятіша і наймогутніша Істота, яка тільки була у світі, стекла кров'ю під нашими ножами – хто змиє з нас цю кров?» [Там само. – С.701]. З приведених цитат стає зрозуміло, що така подія як «Смерть Бога» надзвичайно хвилює філософа, він апелює до читача, використовуючи всю виразність мовних засобів, аби викликати в нього максимальну емоційну реакцію. Збиває з пантелику інше – цинічність Ф. Ніцше стосовно цієї же події в інших частинах «Веселої науки», наприклад: «Бог мертвий: але така природа людства, ще тисячоліттями, можливо, будуть існувати печери, в яких показують його тінь. І ми – ми повинні перемогти ще і його тінь!» [Там само. – С. 691]. У цьому вислові Бог зображується зовсім інакше, як те, що так чи інакше повинно безслідно минутися, і навіть тінь Бога має бути подолана (певно натяк на печеру Платона. – *О.М.*). З цього моменту доречно згадується критика Ф. Ніцше у суперечливості його ідей, висловів і в тому, що його філософія так і не стала системою. Критика критикою, але філософія Ф. Ніцше справді виходить за межі формалізму і звичної логіки, отже і пояснювати її потрібно у неординарний спосіб, як це робили зокрема такі філософи як Мартін Гайдеггер, Карл Ясперс, Ж. Батай та Жиль Делез. Ми, зокрема спробували використати в цьому випадку індуктивний метод, сформувавши припущення про те, що Ф. Ніцше був людиною надзвичайної релігійності. На користь цього припущення свідчить багато фактів, наприклад такі: Ф. Ніцше виріс у глибоко-релігійній сім'ї, батьком його був лютеранський пастор і християнська тематика викликала в нього неймовірне натхнення. Деякі спогади його сестри Елізабет свідчать про те, що розпал релігійного виховання в їхньому сімействі досягав досить високого рівня, який інакше як фанатизмом не назвеш.

Ф. Ніцше, як і його сестра, були пристрасними людьми. Якщо перший бачив себе очима свого літературного персонажу «пророка Заратустри», то інша – проповідницею ідей націонал-соціалізму. В будь-якому разі обидва вони були вельми потужними особистостями, здатними захоплювати і вести за собою людей. Такий проповідницький талант мусів мати під собою якусь

основу, мав бути якийсь герой на зразок до людини-павука у сучасної малечі. Ним цілком міг бути засновник лютеранства Мартін Лютер, якого, певно, батько не раз приводив своїм дітям у приклад щодо всіх мислимих і немислимих ситуацій. «Подвиг» М. Лютера, нагадаємо, полягав у тому, що він здійснив замах на католицьку релігію (яка в той час уособлювала мало не все християнство); його 95 тез стали причиною реформаційного руху і зрештою призвели до розколу.

Якщо так, якщо М. Лютер справді був «героєм» (Ніцше критикував великого реформатора у своїх творах [Див.: Ніцше Ф. Антихрист. Проклятие христианству. Соч. в 2-х т. – Т.2.– СПб., 1998.. – С. 637-699], вважаючи що той невірно оцінив феномен ренесансної культури) дитинства і юності Ф. Ніцше, що нам забороняє припустити те, що «реформаційна діяльність» для філософа була не тільки нормальним, але й священно-необхідним дійством? Отже, «незадоволення» Ф. Ніцше християнством (в останньому він бачив в першу чергу протестантство: «...вони [німці. – *О.М.*] мають також на совісті самий неохайний рід християнства, який тільки є, найбільш невиліковний, найбільш неспростовний – протестантизм» [Там само.]) викликано необхідністю визрілих заходів щодо його видозміни. Якщо так, то потрібно розглянути те, що на думку філософа потрібно було змінити.

Нами було обрано декілька принципових моментів у цьому напрямі, на які, на нашу думку, Ф. Ніцше акцентує особливо багато уваги: а) роль науки і природознавства; б) проблема «жерців»; в) невірна інтерпретація початкової ідеї християнства.

«Сама людина стала найбільшим промахом Бога, він створив у ній собі суперника: наука робить рівним Богу, – приходить кінець жерцям і богам, коли людина починає пізнавати науку!» [Там само. – С. 677]. Ф. Ніцше неоднозначно відносився до науки. Складається враження, що те, що він називає наукою, не є інститутом взагалі. Наука для філософа є синонімом поняття «природа» (природознавством), інструментом, що здатний руйнувати фікції, до числа яких він вносить цілу низку понять абстрактного гатунку, створених у межах християнської метафізики. «Цей світ чистих фікцій сильно відрізняється не на свою користь від світу марень саме тим, що останній відображає дійсність, тоді як перший перевернує її, знецінює, заперечує, - пише філософ. – Тільки після того, як поняття «природа» було протиставлене поняттю «Бог», слово «природний» повинне було стати синонімом словосполучення «позбавлений гідності» – корінь всього цього світу фікцій лежить у ненависті до природного (дійсність); цей світ є вираз глибокої огиди до дійсного...» [Там само. – С. 646]. Наука в цьому розумінні є чистим пізнанням, спрямованим на природу, боротьба із фікціями – це вторинне завдання, викликане необхідністю протистояти жерцям.

Існує й інша наука, яка, згідно Ніцше, є об'єктом інституціональної соціальної природи. Вона не може виконати зазначене вище завдання, оскільки володіє вельми суттєвим недоліком – цей соціальний інститут, як і всі інші галузі діяльності людини, «отруєний» християнською мораллю.

«Таким чином, питання, – навіщо наука, – зводиться до моральної проблеми: до чого взагалі мораль, якщо життя, природа, історія «неморальні»? – запитує Ніцше. – Ми, безбожники і антиметафізики, беремо наш вогонь все ще з того вогню, який розпалила тисячолітня християнська віра...» [Ницше Ф. Веселая наука. Соч. в 2-х т. – Т1. – СПб., 1998. – С. 765].

До цієї цитати можна додати коментар щодо того, що Ф. Ніцше не бачив можливості нормального функціонування науки за умови інтеграції останньої з мораллю. Для філософа головним у науці є її потенційна можливість у подоланні релігійної (християнської) метафізики і моралі.

Тепер щодо проблеми жрецтва у Ніцше. У великій радянській енциклопедії походження слова *жрець* пояснюється давньослов'янським словом «жрѣте» – приносити у жертву [БСЭ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bse.sci-lib.com>], але в такому разі, від якого слова походить малопрстойне «жертви»? Деся біля ось цього «жертви» й крутиться «відраза» базельця до служителів культу, яких найчастіше із всіх інших щодо них епітетів він іменує словом «паразити». Подібну емоційність можна занести на рахунок екзальтованості філософа, якщо відсікти її, то в сухому залишку можна зрозуміти те, проти чого виступає Ф. Ніцше.

Ф. Ніцше дивиться у минуле, і інтерпретує його настільки вільно, що його нарис інакше як альтернативною історією не назвеш. Ідея його зрозуміла – спочатку, нібито, існував «правильний» Бог. «Спочатку, в часи Царів Ізраїль стояв до всіх речей у правильному, тобто природному, відношенні, наголошує філософ. – Його Єгова був виразом свідомості влади, радості, надії на себе: в ньому була перемога і порятунок, з ним була природа, остання давала те, чого потребував народ, і насамперед дощ. Єгова – Бог Ізраїлю, а відтак - Бог справедливості: така логіка будь-якого народу, який володіє силою і з чистою совістю користується нею» [Ницше Ф. Антихрист. Проклятие христианству. Соч. в 2-х т. – Т.2.– СПб., 1998.. – С. 654] – потрібно зрозуміти, що Ф. Ніцше приймає спадкову традицію від іудаїзму християнству. Отже, спочатку був Бог «правильний», або «природній», як його називає Ф. Ніцше. Що ж сталося потім? На це питання філософ дає таку відповідь: «Це положення довго залишалося ідеалом уже й після того, як йому був покладений сумний кінець, анархією всередині, асирійцями зовні... Старий Бог нічого більше не міг з того, що вдавалося йому раніше. Від нього мали б відмовитися. Який знайшли вихід? Поняття про Бога було змінено: його позбавили природності; цією ціною його і утримали... Поняття про нього стало знаряддям у руках жерців-агітаторів, які тепер тлумачили будь-яке щастя як нагороду, будь-яке нещастя – як покарання за непослух проти Бога, як «гріх»: збочена манера уявного «морального світоустрою», за допомогою якого раз і назавжди перекручуються природні поняття «причина» і «наслідок» [Там само. – С. 655].

Згідно Ф. Ніцше, жерців такий порядок влаштував набагато більше, ніж попередній «Бог справедливості», «Бог природності». Тепер

«несправедливість» (так філософ, зокрема, називає «неприродну» мораль і деякі елементи культу) мала бути в усьому (держава, судочинство, піклування про хворих та немічних тощо), аби жерці мали що їсти. Моральний світоустрій в історичній спадковості від іудаїзму християнству і до І. Канта філософ оцінює негативно і називає французьким словом «decadence». Чому І. Кант потрапляє в стан жерців, пояснює така його фраза: «...у всіх народів філософ є тільки подальший розвиток жрецького типу». Десь саме у цьому ключі Ф. Ніцше бачить всіх інших філософів-ідеалістів, виділяючи, правда, з їх числа вже згаданого І. Канта та Платона. Останнього він навіть називає «предтечею християнства» [Ницше Ф. Сумерки идолов, или как философствуют молотом. – СПб., 1998. – С. 559-637], що в контексті його поглядів означає вельми невтішне позначення.

Жерці, ким би вони не були, спочатку перекрутили, на думку Ф. Ніцше, справжню природу Бога, а потім змінили початкову концепцію християнської ідеї. Розплутуючи їх підступні помисли, філософ демонструє симпатію до фігури Ісуса Христа, якого називає першим і останнім «справжнім християнином», релігійні ідеї якого залишилися незрозумілими його послідовникам, сприйняття яких було обмежене все тією ж всюдисущою мораллю жрецтва [Див: Ницше Ф. Веселая наука. Соч. в 2-х т. – Т1. – СПб., 1998. – С. 599-823].

Аналіз «справжнього» християнства, тобто релігії Ісуса, Ф. Ніцше робить з опорою на природність, яка була для базельця критерієм дійсності, онтології реальності. Максимальним виразом природності є саме життя у всьому своєму багатстві – без покривала Майї (санскритом: **मयि**), без магії моралі і моральності, без усього того, що люди придумали, аби приховати своє природне походження. Ісус вчив як жити і що таке саме життя: «Цей «благовісник» помер, як і жив, як і вчив, – не для «порятунку людей», а ддля того, щоб показати, як потрібно жити. Те, що залишив він у спадщину людству, є практика, його поведінка перед судьями, переслідувачами, звинувачувачами і різного роду наклепом і насмішкою – його поведінка на хресті. Він не чинить опір, не захищає свого права, він не робить ані кроку, щоб відвернути від себе саму найкрайнішу небезпеку, більше того – він викликає її ... І він благає, він страждає, він любить з тими, в тих, хто робить йому зло» [Там само. – С. 664]. Читаючи цю цитату, починаєш розуміти, що «Антихрист» Ф. Ніцше – це не той, хто повстав проти Ісуса Христа, а той, хто бореться проти Церкви, створеної спекуляцією його іменем. Така постанова питання свідчить про те, що філософ не був атеїстом. Його інтерпретація християнської релігії більше схожа на еретизм реформатора, ніж атеїзм амораліста.

Вище нами було розглянуто три важливих моменти у філософії базельського вченого, з яких можна зробити такий висновок: причиною всіх бід (нігілізму та декадансу) сучасної для Ф. Ніцше епохи є християнство. Єдиним інститутом, здатним вирішити цю ситуацію, на думку філософа, є наука, але остання не є повноцінною, так як її дії зумовлюють зовнішні

чинники, найнебезпечнішим з яких є християнська мораль. Життєздатність християнства у його гіршій версії (філософ дає інше трактування початкової ідеї Ісуса) підтримують «жерці», служителі культу, філософи, теологи, всі, хто так чи інакше «живиться» завдяки пануючому релігійному стану справ. Проти них Ф. Ніцше і веде основну боротьбу, вважаючи підрив ідеології жрецтва основою нормального розвитку науки, а відтак і нормального, здорового й *природного* суспільства.

У нашому дослідженні настав час перейти до аналізу тих ідей, в яких Ф. Ніцше вбачав гарантією здійснення зазначеного вище сценарію розвитку людства. Це є «Переоцінка цінностей», «Вічне повернення» та «Надлюдина».

Переоцінка цінностей – процес спрямований у першу чергу проти цінностей іудео-християнської культури, меншою мірою він стосується ідеалістичних філософських концепцій. Ф. Ніцше пропонує усунути поняття добра і зла як основу будь-якої «нездорової» моралі, позбавитись також і від будь-якого визначення духовності людини як такої, що походить із-зовні, від вищих сил, зокрема таких як «Дух», «Бог». «Ми більше не виводимо людину з «духу» з «божества», - наголошує він, - ми відсунули її в стан тварин. Ми вважаємо її найсильнішою твариною, тому що вона хитріша за всіх, – наслідком цього є її духовність» [Там само. – С. 645]. У цих словах можна простежити те, що філософ називає *людину твариною*. Це є частина його антропологічної концепції, що також має відношення до проблеми переоцінки цінностей.

Людина істота в усіх випадках примітна, але Ф. Ніцше прямо вказує на те, що людина для нього не «істота». Цим він дистанціюється від біологізаторських концепцій розвитку людини, першочергово – дарвінізму. Людина для нього – це стан, один з трьох, який до того ж легко втратити. Інші два стани – це тварина і надлюдина, якщо зобразити їх ієрархічно, то спочатку буде йти тварина, потім людина і власне – надлюдина. Тваринний стан для Ф. Ніцше не є чимось поганим. Набагато гіршим для нього є факт «звеличення тварини» християнством як «людини». На його думку християнське жрецтво з самого початку обрало «слабких і немічних (тварин)», бо їх легше привчити, аніж здорових та сильних (людей). Але, щоб закріпити свій успіх, воно назвало перших людьми, що на думку філософа було банальним обманом.

Правда, на думку філософа залишилася в тому, що переважна кількість людей, особливо породжених християнською культурою залишилися в стані тварини, не зробивши якого-небудь помітного прогресу в рості своєї духовності. Таке бачення сучасної йому ситуації не означало того, що «людей» немає: вони є, але їх дуже мало. І знову ж таки, якщо розуміти людину як стан, то він не вічний, тобто впевненості в тому, що він не мине, немає (про це свідчить переляк Заратустри, який несподівано для себе спіймав себе на думці, що він вже не той ким він є [Див.: Ніцше Ф. Так говорив Заратустра. Книга для всіх и не для кого. Соч. в 2-х т. – Т.2. – СПб.,

1998. – С. 175]). Людина може стати надлюдиною. Проте, на жаль, - про це говорить Ф. Ніцше, - людина воліє бути твариною частіше, ніж самою собою.

Що стосується стану надлюдини, то серед історичних особистостей Ф. Ніцше зафіксував декількох, хто був впритул від того, щоб утримати його в якийсь прийнятний для філософа час. Це – Олександр Македонський, Юлій Цезар, Чезаре Борджіа та Наполеон. У той же час жодна людина в історії людства так і не досягла повноцінного прояву того, що Ф. Ніцше зве «надлюдиною»: «Ніколи ще не було надлюдини! Оголеними бачив я найвеличнішу і найубогішу людину. Ще дуже подібні вони один на одного. Воістину, навіть найбільш велику з них знаходив я – занадто людиною!» [Там само. – С. 65]. Кожен зі станів людини грає певну роль. Але якщо стосовно перших двох більш-менш все зрозуміло, то на рахунок останнього дещо важче щось сказати..

Надлюдина – це стан людини, який необхідний для того, щоб здійснити глобальну і максимально масштабну переоцінку свого морально-ціннісного існування. Надлюдина, як особистість, за думкою Ф. Ніцше – це месія, завдання якого переглянути християнські цінності на предмет вивільнення вітальних інстинктів людини (Антихрист). Тварина позбавлена християнських цінностей усвідомить, що вона тварина і буде вести себе відповідним чином – слабкі будуть знищені сильними, «білявою бестією». Коли сильні стануть більшістю, тоді прийде культ сильних. Це буде релігія, яка припинить декаданс християнства, моральний нігілізм, феномен жрецтва у його неприйнятному для Ф. Ніцше виді.

Зрештою погляд Ф. Ніцше на майбутнє не є таким по визначенню, те що можна зрозуміти як прогноз, насправді є частиною так званого «Вічного повернення»: те, що було, знову буде, а це нинішнє є всього лише момент одужання після довгої хвороби. Певно, що назва «ідеології майбутнього» немає для Ф. Ніцше принципового значення. Можливо, що це може бути те ж саме християнство, але після масштабної його реформи (у десятки, якщо не сотні разів масштабніші за ті, які колись провів М. Лютер).

Отже, з викладеного вище робимо такі **висновки**: а) нам вдалося зробити ретроспекцію філософії Ф. Ніцше і виділити в ній його релігійні погляди, зокрема нами було розглянута проблема взаємовідносин релігії та науки (наука запорука існування сильного людства, але у своєму соціальному бутті вона обмежена моральними приписами), жрецтва (дещо «розмитий» соціальний стан суспільства, який знайшов свій хліб у створенні «фікцій»), християнство як релігія «сильних» (завдяки зусиллям жерців початкове християнство із релігії «сильних» стала релігією «слабких»); б) були знайдені деякі концептуальні моменти, які можна вважати елементами так і не створеної Ф. Ніцше «ідеології майбутнього», мається на увазі його ідея «повернення» релігії сильних.

Стосовно питання про подальші пошуки, перспективи дослідження означених по тексту проблем можемо висловитися за продовження аналізу послідовників Ф. Ніцше на предмет розвитку ідеї «ідеології майбутнього».

Анотації

Стаття присвячена аналізу ідеології майбутнього (певної ймовірної релігійної доктрини, яка можливо буде мати місце в майбутньому) в контексті релігійних поглядів Фрідріха Ніцше.

Ключові слова: *Ідеологія майбутнього, нігілізм, жрецтво, ніцшеанство, релігія, наука, вічне повернення, надлюдина, смерть Бога, аморалізм, декаданс.*

Статья посвящена анализу идеологии будущего (некой вероятной религиозной доктрины, которая возможно будет иметь место в будущем) в контексте религиозных взглядов Фридриха Ницше.

Ключевые слова: *Идеология будущего, нигилизм, жречество, ницшеанство, религия, наука, вечное возвращение, сверхчеловек, смерть Бога, аморализм, декаданс.*

This article describes the analysis of the ideology of the future (some probable religious doctrine which will probably occur in the future) in the context of the religious views of Friedrich Nietzsche.

Keywords: *The ideology of the future, nihilism, (hieratic) priesthood, nietzscheanism, religion, science, eternal return, superman, God's death, amorality, decadence.*

Ю. Чорноморець * (м. Київ)

О. Шеремета * (м. Київ)

ТРАДИЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО НЕОТОМІЗМУ В ДІАСПОРІ

Український неотомізм – оригінальне і малодосліджене явище в історії вітчизняної теології та релігійної філософії. Об'єктивне вивчення невідомої широкому загалу традиції української думки лише розпочинається. І якщо початки розвитку неотомізму в Україні вже систематично дослідженні у зв'язку із вивченням творчості митрополита Андрія Шептицького, то подальша доля українського неотомізму ще потребує релігієзнавчого та історико-філософського аналізу. На особливу увагу заслуговує український неотомізм діаспори, оскільки серед його представників – професійні філософи та теологи Оригінальний вклад у розвиток українського неотомізму внесли три мислителі української діаспори: Володимир Олексюк, о. Іван Музичка (нині – отець-емерит в Римі), єп. Діонісій Ляхович (нині – єпископ УГКЦ для греко-католиків Італії та Іспанії). На творчість цих мислителів та необхідність системного її аналізу звернув увагу український релігієзнавець Анатолій

* Чорноморець Юрій – доктор філософських наук, доцент, професор кафедри культурології Національного Педагогічного Університету імені М.П. Драгоманова.

* Шеремета Оксана – кандидат філософських наук, провідний інженер відділу історії філософії України Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України.